

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник керівника

(проректор з науково-педагогічної роботи)

проф. В. Є. Єрмаченко

« 10 » листопада 20 19 р.

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань **05 Соціальні та поведінкові науки**
Спеціальність **усі**
Освітній рівень **третій (освітньо-науковий)**
Освітня програма **усі**

Вид дисципліни **базова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Завідувач кафедри філософії та політології

Кузь О. М.

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол № 1 від 29.08.2019 р.

Розробник(-и):

Кузь О. М., д.ф.н., проф. кафедри філософії та політології,

Чешко В. Ф., д. ф. н., проф., професор. кафедри філософії та політології,

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Програма вивчення навчальної дисципліни "Філософія науки" складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальностей 051 економіка, 056 Міжнародні економічні відносини, 071 Облік і оподаткування, 072 Фінанси, банківська справа та страхування, 073 Менеджмент, 074 Публічне управління та адміністрування, 075 Маркетинг, 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, 122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології, 242 Туризм, 011 Науки про освіту.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні логіко-методологічні закономірності розвитку науки та її соціальні функції у сучасній цивілізації.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувачі освітньо-наукового ступеня доктор філософії набувають таких **компетентностей**:

- здатність до парадигмального розрізнення, дискурсивного відтворення та оцінки сучасних наукових досягнень, в тому числі в міждисциплінарних областях;
- здатність здійснювати комплексні дослідження на основі холистичного наукового світогляду та продукувати оригінальні теоретичні конструкції, концептуалізації, гіпотези і дослідницькі проблеми.

Метою викладання навчальної дисципліни "Філософія науки" є формування у здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії сучасного наукового світогляду, опанування плюральної методології дослідницьких програм і усвідомлення системно-методологічних (культурних, політичних, соціально-економічних, когнітивно-пізнавальних тощо) проблем, що безпосередньо або побічно пов'язані з прогресом науки і технологій та розвитком техногенної цивілізації в цілому.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Наука як феномен культури.
2. Логіко-методологічна структура науки.

Курс	1 А	
Семестр	1	
Кількість кредитів ECTS	4	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	12
	семінарські	20
Самостійна робота		88
Форма підсумкового контролю	іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Філософія	Логіка
	Соціологія
	Політологія, історія політичних вчень

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
здатність до парадигмального розрізнення, дискурсивного відтворення та оцінювання сучасних наукових досягнень, в тому числі в міждисциплінарних областях;	засвоєння змісту та структури сучасної наукової теорії в галузі гуманітарних, природничих та особливо соціально-економічних наук (наука як форма знання)
здатність здійснювати комплексні дослідження на основі холістичного наукового світогляду та продукувати оригінальні теоретичні конструкції, концептуалізації, гіпотези і дослідницькі проблеми	– опанування методів і засобів, технології виробництва нового наукового знання та перевірки його на достовірність та обґрунтованість (наука як форма пізнавальної діяльності);
	– опанування методів і засобів, технології виробництва нового наукового знання та перевірки його на достовірність та обґрунтованість (наука як форма пізнавальної діяльності); – розуміння соціальних функцій науки у сучасному суспільстві; усвідомлення етосу науки (наука як соціальний інститут).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Наука як феномен культури

Тема 1. Наука як культурно-цивілізаційний феномен

Історія науки. Виникнення передумов наукових знань в стародавньому світі. Зародження і розвиток класичної науки. Некласична наука. Постнекласична наука. Наука і практика. Наука і суспільство. Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання. Наукове знання як система, його особливості і структура. Класифікація наук і проблема періодизації історії науки. Спадковість, єдність кількісних і якісних змін у розвитку науки.

Диференціація та інтеграція наук, взаємодія наук та їх методів. Посилення математизації, теоретизації та діалектизації науки. Динаміка наукового знання.

Наука як соціокультурний феномен. Наука, людина, повсякденність. Наука як відповідь на людські потреби. Етика науки. Філософський портрет вченого. Професійна і соціальна відповідальність вченого.

Тема 2. Генеза і еволюція науки

Філософія науки. Співвідношення філософії і науки. Формування науки як професійної діяльності. Виникнення дисциплінарно-організованої науки. Предметна сфера філософії науки. Виникнення філософії науки як напрямку сучасної філософії. Етапи розвитку філософії науки. Позитивізм. Емпіріокритицизм. Неопозитивізм. Постпозитивізм. Особливості філософії науки кінця XX – початку XXI століття.

Тема 3. Наука як соціальний інститут. Соціологія та культурологія науки

Різні підходи до визначення соціального інституту науки. Історичний розвиток способів трансляції наукових знань (від рукописних видань до сучасного комп'ютера). Історичний розвиток інституційних форм наукової діяльності. Наукові співтовариства та їх історичні типи: республіка вчених (XVII – XVIII ст.), наукові співтовариства епохи дисциплінарно організованої науки (XIX – XX ст.); формування міждисциплінарних співтовариств науки XX сторіччя. Наукові школи. Підготовка наукових кадрів. Комп'ютеризація науки та її соціальні наслідки. Наука й економіка. Наука і влада. Проблема секретності й закритості наукових досліджень і державного регулювання науки. Політизована наука.

Тема 4. Соціокультурна детермінація наукового та технологічного знання (економічні науки)

Проблема істинності й раціональності у соціально-гуманітарних науках. Текст як особлива реальність і "одиниця" методологічного і семантичного аналізу соціально-гуманітарного знання. Герменевтика і круг герменевтики. Соціальна верифікація наукового знання у соціогуманітарних, технологічних і природничих науках. Пояснення, розуміння, інтерпретація у соціальних і гуманітарних науках. Пояснення і розуміння в соціології, історичній, економічній і юридичній науках, психології, філології, культурології. Інформаційні технології та інформаційна культура. Концепція трансгуманізму і еволюційне майбутнє людини.

Змістовий модуль 2. Логіко-методологічна структура науки

Тема 5. Логіка й методологія науки

Метод і методологія. Класифікація методів. Основні моделі співвідношення філософії і спеціальних наук. Функції філософії в науковому пізнанні.

Загальнонаукові методи і прийоми дослідження. Нормативний характер методологічних принципів науки. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії. Вимога перевірюваності або принцип спостереження. Вимога максимальної узагальненості теорії або її пояснювальної сили. Вимога передбачувальної сили теорії. Вимога принципової простоти теорії. Розуміння і пояснення.

Основні методологічні програми сучасності: індуктивізм, фальсифікаціонізм, конвенціоналізм, історизм. Критицизм і раціональність в концепції К. Поппера. Релятивність норм пізнавальної діяльності (М. По-лані). Еволюційна епістемологія і еволюційна програма Ст. Тулміна. Історико-еволюціоністський напрям (Т. Кун). Логіко-нормативна модель зростання знання в науково-дослідницькій програмі І. Лакатоса. Плюралізм в епістемології П. Фейєрабенда. Тематичний аналіз науки (Дж. Холтон).

Стилі наукового мислення та методологічні проблеми конкретних наук. Стиль наукового мислення як конкретно-історичний спосіб існування ідеалів і норм наукового дослідження, що відповідає науковій картині світу свого часу. Методологічні принципи як складова стилю наукового мислення, історичний характер методологічних принципів конкретних наук, їх евристична роль.

Філософська методологія та її застосування у сфері соціально-гуманітарного знання.

Тема 6. Гносеологія та епістемологія

Класична і неklasична раціональність: розум і культура. Багатоманітність форм раціональності. Раціональність як спосіб ставлення людини до світу. Структура і типологія раціональності.

Детермінанти розвитку наукової раціональності. Історичні типи наукової раціональності. Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності. Класичний ідеал раціональності і його втілення в історичному типі раціональності класичної науки. Виявлення обмеженості класичному ідеалу раціональності під час наукової революції початку ХХ століття. Некласична і постнекласична наукова раціональність.

Наукове знання як складна система, що розвивається. Різноманіття типів наукового знання. Емпіричний і теоретичний рівні, критерії їх розрізнення. Особливості емпіричної і теоретичної мови науки. Структура емпіричного знання. Експеримент і спостереження. Емпіричні факти. Процедури формування факту. Проблема теоретичного навантаження факту. Структура теоретичного знання. Теоретичні моделі як елемент внутрішньої організації теорії. Обмеженість гіпотетико-дедуктивної концепції теоретичних знань. Роль конструктивних методів у дедуктивному розгортанні теорії. Парадигма. Математизація теоретичного знання. Ідеали і норми дослідження та їх соціокультурна розмірність. Наукова картина світу, її функції: картина світу як онтологія, як форма систематизації знання, як дослідницька програма. Роль філософських ідей і принципів у обґрунтуванні наукового знання.

Раціональність в когнітивних і соціальних системах. Соціокультурні та екзистенційні передумови кризи наукової раціональності. Наука як форма панування і фактор відчуження. Проблема налагодження зв'язку науки з життєвим світом людини. Наукова раціональність і техніка. Технізація і життєвий світ. Раціоналістичний проект модерну та його критика. Сучасна філософія науки на шляху до нового розуміння наукової раціональності.

Тема 7. Онтологія науки

Дуалістичний зміст категорії "онтологія науки". Причинність, детермінізм, синергетика. Матерія, енергія та інформація як фундаментальні категорії науки. Загальна характеристика еволюції концепцій детермінізму. Філософські основи дослідження систем, що самоорганізуються. Роль нелінійної динаміки і синергетики щодо розвитку сучасних уявлень про системи, що історично розвиваються. Глобальний еволюціонізм як синтез еволюційного і системного підходів.

Природа цінностей та їхня класифікація. Концепції цінностей І. Канта, В. Дільтея, Г. Ріккерта. Принципи "логіки соціальних наук" К. Поппера. Оцінні судження в науці та необхідність "ціннісної нейтральності" в соціальному дослідженні. Позанаукові критерії валідності, доведеності наукового знання: принципи краси та простоти в соціально-гуманітарному пізнанні.

Тема 8. Еволюційна епістемологія (динаміка та закономірності зростання наукового знання)

Головні характеристики сучасної постнекласичної науки. Конвергенція ідеалів природничо-наукового і соціально-гуманітарного пізнання. Сучасні процеси диференціації та інтеграції наук. Зв'язок дисциплінарних і проблемно-орієнтованих досліджень. Проблема гуманітарного контролю щодо науки і високих технологій. Екологічна і соціально-гуманітарна експертиза науково-технічних проектів. Криза ідеалу ціннісно-нейтрального дослідження. Проблема науки і технології як джерела екзистенціального ризику. Постнекласична наука і світоглядні настанови техногенної цивілізації. Сцієнтизм і антисцієнтизм. Включення соціальних цінностей до відбору стратегій дослідницької діяльності.

Сучасні процеси диференціації та інтеграції наук. Зв'язок дисциплінарних та міждисциплінарних досліджень. Роль нелінійної динаміки та синергетики у розвитку сучасних уявлень про системи, що історично розвиваються. Глобальний еволюціонізм як синтез еволюційного та системного підходів. Залучення соціальних цінностей до процесу відбору стратегій дослідницької діяльності. Проблема гуманітарного контролю в науці та високих технологіях.

Криза ідеалу ціннісно-нейтрального дослідження та проблема ідеологізованої (політизованої) науки. Зміна світоглядних настанов техногенної цивілізації. Сцієнтизм та антисцієнтизм. Наука та паранаука. Наукова раціональність і проблема діалогу культур. Роль науки щодо подолання сучасних глобальних криз.

Роль соціально-гуманітарних наук у соціальних трансформаціях. Соціально-гуманітарні науки як культурний феномен. Конвергенція науково-природничого та соціально-гуманітарного знання. Соціально-гуманітарні науки та влада. Соціально-гуманітарні науки та мораль. Соціальна відповідальність вченого. Участь соціально-гуманітарних наук в експертизах соціальних проектів і програм. Перспективи їхнього розвитку в сучасному суспільстві.

3. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у аспірантів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у аспірантів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських, занять і оцінюється сумою набраних балів

(максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє аспіранту скласти іспит, – 35 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань аспірантів. Оцінювання знань аспіранта під час лекційних, семінарських занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

Розуміння:

1. ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; а саме: засвоєння змісту та структури сучасної наукової теорії в галузі гуманітарних, природничих та особливо соціально-економічних наук;

2 опанування методів і засобів, технології виробництва нового наукового знання;

3. опанування методів і засобів, технології виробництва нового наукового знання та перевірки його на достовірність та обґрунтованість (наука як форма пізнавальної діяльності);

Ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою

з питань епістемології, соціології науки, онтології науки;

Вміння:

1 логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки щодо своєї професійної діяльності та застосування набутих знань з філософії науки у дослідницькій роботі за фахом;;

2 вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи в ході презентації власних досліджень.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи аспірантів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей аспірантів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння аспірантом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування аспірантами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається з 4-х завдань (2 стереотипних, 1 діагностичне та 1 евристичне завдання), які дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки аспіранта і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності". Аспіранта слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Семинарські заняття	Участь у дискусії	Доповідь	Есе	Підсумковий колоквиум	Усього
Змістовий модуль 1.	Тема 1	1-2 тиждень	0,7	0,5				1,2
	Тема 2	3-4 тиждень	0,7	0,5		3		4,2
	Тема 3	5-6 тиждень	0,7	1	4			5,7
	Тема 4	7-8 тиждень	0,7	1		3		4,7
Змістовий модуль 2	Тема 5	9-10 тиждень	0,7	0,5	4			5,2
	Тема 6	11-12 тиждень	0,8	0,5		12		13,3
	Тема 7	13-14 тиждень	0,8	0,5	4	3		8,3
	Тема 8	15 тиждень	0,9	0,5			16	17,4
	Іспит							40
	усього		6	5	12	9	12	16

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

4. Рекомендована література

Основна

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – Москва : Дело-ДТД, 1994. – 684 с.
2. Введение в философию : учеб. пособ. для вузов / Авт. колл. : Фролов И. Т. и др. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : Республика, 2003. – 623 с.
3. Горський В. С. Історія української філософії : навчальний посібник / В. С. Горський. – Київ. : Наукова думка, 2001. – 376 с.
4. Губерський Л. В. Філософія : навч. посіб. Л. В. Губерський / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко ; за ред. І. Ф. Надольного. – 3-тє вид., стер. – Київ : Вікар, 2003. – 457 с.
5. Кузь О.М.. Філософія науки : навчальний посібник / І. П. Білецький, О. М. Кузь, В. Ф. Чешко.–Харків. : Вид. ХНЕУ, 2005 – 128 с
6. Панин А. В. Философия : учебник / А. В. Панин, П. В. Алек-сеев. – 3-е изд., перераб. – Москва. : ТК Велби, Проспект, 2005. – 608 с.
7. Рассел Б. Історія західної філософії / Б. Рассел ; пер. з англ. – Київ. : Основи, 1995. – 760 с.
8. Рассел Б. Мудрость Запада : Историческое исследование западной философии в связи с общественными и политическими обстоятельствами / Б. Рассел ; пер. с англ. – Москва. : Республика, 1998. – 479 с.

Додаткова

9. Аналитическая философия : Становление и развитие (антология) / Общ. ред., сост. и вступ. ст. А. Ф. Грязнова ; [пер. с англ., нем.]. – Москва. : Прогресс – Традиция, 1998. – 528 с.
10. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек ; [пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой ; послесл. А. Филлипова]. – Москва. : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
11. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман ; [пер. и вступление Е. Д. Рут-кевич]. – Москва. : Медиум, 1995. – 323 с.
12. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун ; [пер. с англ.] – Москва. : Прогресс, 1977. – 300 с.
13. Лакатос И. Избранные произведения по философии и методологии науки / Имре Лакатос ; [пер. с англ. И. Н. Веселовского, А. А. Никифорова, В. Н. Поруса]. – Москва. : Академический Проект, 2008. – 475 с.
14. Лебедев С. А. Философия науки : Терминологический словарь / С. А. Лебедев. – Москва. : Академический Проект, 2011. – 269 с.
15. Поппер К. Логика и рост научного познания / Карл Поппер ; [пер. с англ.]. –

Москва. : Прогресс, 1983. – 606 с.

16. Фуко М. Герменевтика субъекта. Курс лекций, прочитанных в Колледже де Франс в 1981–1982 гг. / М. Фуко ; [пер. с фр.]. – Санкт-Петербург. : Наука, 2007. – 677 с.
17. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее : Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма ; пер. з англ. – Москва. : АСТ; ЛЮКС, 2004. – 349 с.
18. Хабермас Ю. Проблема легитимации позднего капитализма / Юрген Хабермас ; [пер. с нем. Л. В. Воропай, общ. ред. и вступ. ст. О. В. Кильдюшова]. – Москва. : Праксис, 2010. – 264 с.
19. Шюц А. Методология социальных наук // Шюц. А. Избранное : Мир, светящийся смыслом / А. Шюц ; пер. с англ. и нем. – Москва. : РОССПЭН, 2004. – 1056 с.

Ресурси Интернет

- 20.. Бібліотека ім. В. Вернадського – Режим доступу : [http : // www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua).
- 21.78. Інститут філософії ім. Г. Сковороди – Режим доступу : [http : // www.filosof.com.ua](http://www.filosof.com.ua).
- 22.. Найвидатніші філософи світу та України – Режим доступу : [http : // philsci.univ.kiev.ua / biblio / dict.html](http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html).
- 23.. Тексты Философия XX–XXI вв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http : // www.oba.wallst.ru / library / tema / sc / filos / for / xx_age.htm](http://www.oba.wallst.ru/library/tema/sc/filos/for/xx_age.htm).
24. Философия без границ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http : // platona.net](http://platona.net)